

اقتدا به محمد (ص)

قاسم کاکایی

اشاره

کتاب اقتدا به محمد(ص)، بازشناخت اسلام در جهان معاصر (Muhammad Following) تألیف پروفیسور کارل ارنست (Carl Ernst) با ترجمه دکتر قاسم کاکایی از سوی انتشارات هرمس به زودی چاپ خواهد شد.

درآمد

پروفیسور کارل ارنست استاد برجسته مطالعات دینی در دانشگاه کارولینای شمالی آمریکا واقع در شهر چپل هیل (Chapel Hill) است. وی مطالعات فراوانی نسبت به اسلام داشته و به بسیاری از کشورهای اسلامی سفر کرده و هم اکنون در زمینه مطالعات تاریخی در مورد اسلام یکی از شخصیت‌های مطرح بین‌المللی است. وی مدتی شاگرد آن ماری شیمیل بوده و کتاب یاد شده را نیز به شیمیل تقدیم کرده است. پروفیسور ارنست به عرفان اسلامی بسیار علاقه‌مند است و در مورد شیخ روزبهان تحقیقات فراوانی دارد و دو کتاب در مورد روزبهان نگاشته است که سال گذشته به‌خاطر این تألیفات جایزه جشنواره فارابی را به خود اختصاص داد.

کتاب اقتدا به محمد(ص) در کشورهای مختلف اسلامی بسیار مورد توجه قرار گرفته و در کشورهای مصر، ترکیه، مالزی و اندونزی جوایز ارزنده‌ای را برای

مؤلف به ارمغان آورده است. در کشورهای عربستان و پاکستان نیز قرار بود از این کتاب تقدیر شود، ولی به‌علت پیرنگ بودن اسلام شیعی در این کتاب و نیز انتقاداتی که از وهابیت کرده است، مورد خشم وهابیان قرار گرفت و از تقدیر خودداری شد. دو سال قبل نیز مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران و

دانشگاه شیراز، به‌طور مشترک، جایزه‌ای را برای نگاشتن این کتاب به نویسنده تقدیم کردند. نگاشتن این کتاب در آمریکا قبل از سال ۲۰۰۱ آغاز شده بود، ولی پس از آن که نگارش آن به اتمام رسید، واقعه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ رخ داده بود. بنابراین، آن ناشی از طرف قرارداد چاپ این کتاب بود، از چاپ آن امتناع ورزید. چند ناشر دیگر نیز بدان روی خوش نشان ندادند. سرانجام دانشگاه کارولینای شمالی چاپ آن را متقبل شد. مترجم در سال ۲۰۰۳ در آمریکا و در دانشگاه کارولینای شمالی با این کتاب آشنا شد و آن، زمانی بود که این کتاب متن درسی یکی از دروس عمومی این دانشگاه را به خود اختصاص داده و جنجال‌هایی را نیز از جانب اولیای دانش‌جویان علیه این دانشگاه برانگیخته بود.

در دانشگاه‌های آمریکا هر دانشجوی دوره کارشناسی، از هر رشته‌ای که باشد، چند واحد درس عمومی را باید اخذ کند. در این دروس دانش‌جو بین چند عنوان حق انتخاب دارد. یکی از عنوان‌هایی که جزو این دروس عمومی انتخابی قرار دارد، درسی است تحت عنوان «درآمدی به اسلام» (An Introduction to Islam). تعداد دانش‌جویانی که قبل از واقعه ۱۱ سپتامبر در این درس ثبت نام می‌کرده‌اند، حداکثر ۳۰ نفر بوده است، ولی بعد از این واقعه تقاضای

را در چه شرایطی نوشته و در نگارش آن کدام مخاطب را هدف قرار داده است. خود وی در مقدمه کتاب می‌نویسد:

«کتاب حاضر بدان منظور نگاشته شده است تا جای‌گزین کاملاً متفاوتی باشد برای کتاب‌هایی که در مورد اسلام شایع و رایج شده است. آنچه در این جا ارائه می‌شود، دیدگاهی جانب‌دارانه و در عین حال مدلل و تحلیلی است در مورد سنت دینی اسلام و مسایلی که اخیراً مسلمانان با آن مواجهند. من از برداشته‌های متعارف به شدت فاصله می‌گیرم تا فهمی غیر بنیادگرایانه از اسلام ارائه دهم.»

در جای دیگر ضمن انتقاد از نشرانی که از چاپ این کتاب خودداری کردند و نیز از فرقه‌های مسیحی و یهودی که به خاطر تدریس امثال این کتاب علیه دانشگاه کارولینای شمالی به دادگاه شکایت کرده بودند، می‌نویسد: «در شرایطی که ناشران، فرقه‌های دینی و سیاستمداران حتی با بحثی بی‌طرفانه و منصفانه درباره اسلام مخالفند، سخت روشن است که این بحث دقیقاً همان چیزی است که امروز ما نیازمند آنیم. منازعات جدیدی که در آمریکا و اروپا علیه اسلام در گرفته، در اصل با تحریک احساسات ژورنالیستی سمت و سو یافته است... کتاب اقتدا به محمد (ص) بدان منظور نگاشته شده است تا ابرهای بدگمانی و سوء فهم را بزداید. این کتاب ابزاری به دست خوانندگان می‌دهد تا بتوانند به فهمی مستقل از آن موضوعات کلیدی و اوضاع تاریخی‌ای نایل آیند که امروزه بر مسلمانان و غیر مسلمانان در سراسر جهان تأثیر می‌گذارد.»

وی در ادامه، خطیر بودن هدف انسانی این کتاب را چنین تصویر می‌کند:

«کاری که امروز متخصصان مطالعات اسلامی در تحقیقات خود به عهده دارند بسیار عظیم است. از یک سو در بیشتر اروپا و آمریکا یک نوع جهل، بلکه بدبینی نسبت به اسلام وجود دارد که با فاجعه اخیر (۱۱ سپتامبر) به‌نحو قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. از سوی دیگر در کشورهای اسلامی افراط‌گرایانی وجود دارند که سعی کرده‌اند اعمال هولناک کشتار جمعی را به نام اسلام توجیه کنند. آن‌که در میان این مواجهه پایمال می‌شود صدها میلیون مسلمان هستند

ثبت نام در این درس به‌نحو عجیبی افزایش یافت. به نحوی که در سال ۲۰۰۳ سقف ثبت نام ۱۲۰ نفره در دانشگاه کارولینای شمالی، و سقف ۲۰۰ نفر در دانشگاه جورج واشنگتن نیز پاسخ‌گوی تقاضای دانش‌جویان نبود. علت این امر نیز تبلیغات شدید و گسترده رسانه‌های جمعی آمریکا علیه اسلام و مسلمانان بوده

است به نحوی که عده‌ای از روی کنجکاوی و جمعی به منظور دشمن‌شناسی به این درس روی آورده بودند. پروفیسور ارنست خود تدریس یکی از گروه‌های این درس را در دانشگاه کارولینای شمالی به عهده داشت و کتاب اقتدا به محمد (ص) را به عنوان یکی از متون اصلی درس معرفی کرده بود.

برای آن که مخاطبان این کتاب را در آمریکا بیشتر بشناسیم ذکر این خاطره مفید به نظر می‌رسد: پروفیسور ارنست در آغاز سال تحصیلی ۲۰۰۳ که اتفاقاً مصادف با سپتامبر بود، پرسش‌نامه‌ای را بین دانشجویان این درس توزیع کرد و از آن‌ها خواست که بدون درج نام خود آن را پر کنند. مترجم کاملاً در جریان چند و چون این سوالات قرار داشت. این پرسش‌نامه میزان شناخت این دانش‌جویان (به عنوان جزوی از جامعه آماری آمریکا) را از اسلام نشان می‌داد. پس از جمع‌آوری پاسخ‌ها معلوم شد که بسیاری از آنان هیچ شناختی از اسلام نداشتند، جمعی اسلام را مرادف تروریسم تلقی می‌کردند، عده‌ای اصلاً نمی‌دانستند که اسلام یک دین ابراهیمی است، بلکه آن را یک گروه سیاسی دشمن آمریکا تلقی می‌کردند؛ درست مثل کمونیسم. برخی نوشته بودند که مسلمانان عده‌ای تروریست هستند که با افزایش انفجاری جمعیت‌شان خطری برای آینده‌ی غرب محسوب می‌شوند، بسیاری از آنان نمی‌دانستند که مسلمان غیر عرب هم وجود دارد، به نحوی که اکثریت آنان پرجمعیت‌ترین کشور مسلمان را عربستان سعودی ذکر کرده بودند. برخی نیز گفته بودند که از اسلام هیچ شناختی نداریم،

فقط می‌دانیم که محمدعلی کلی مسلمان است. تنها چند نفر اطلاعات بیشتری از اسلام داشتند که می‌شد حدس زد که همان دانش‌جویان مسلمان کلاس بوده‌اند!

به هر حال، غرض از این تطویل این است که مشخص کنیم پروفیسور ارنست این کتاب

در معارف اسلامی تأکید می‌ورزد. در این‌جا برداشت پروفیسور ارنست از اسلام، با مطرح ساختن مسئله ولایت، به دیدگاه‌های شیعی نزدیک می‌شود. در همین فصل است که وی به مواضع خصمانه علیه قرآن، و به خصوص به آخرین آن‌ها کتاب آیات شیطانی سلمان رشدی، پرداخته، به آن‌ها پاسخ می‌دهد.

که در جهان امروز به سر می‌برند که نه در فهرست اردوگاه تمدن غرب قرار می‌گیرند و نه در بینش خشونت‌آمیز و افراطی امثال «بن لادن» سهیم‌اند. در میان ما آنان که متن قرآن، آثار شعرای بزرگ اسلام و تاریخ تمدن اسلامی را مطالعه کرده‌اند عمیقاً انحراف و فساد نمادها و ظواهری که این افراطیان جدید

از خود بروز می‌دهند، احساس می‌کنند... هدف اصلی این کتاب آشکار ساختن چهره انسانی اسلام است و این کار با زدودن حجاب‌های جهلی میسر است که قرن‌ها در اذهان اروپاییان و آمریکاییان بر این موضوع سایه افکنده است».

معرفی کتاب

این کتاب در یک مقدمه و شش فصل تنظیم شده است:

فصل اول

تحت عنوان «اسلام در چشم غربیان»، ابتدا نگاهی اجمالی به اسلام دارد. سپس به تفصیل و به لحاظ تاریخی دیدگاه‌های اسلام‌ستیزانه غرب را از قرون وسطی تا عصر حاضر بررسی می‌کند. جنگ‌های صلیبی، مسئله استعمار و غرض‌ورزی‌های مستشرقان از جمله موضوعات این فصل‌اند.

فصل دوم

تحت عنوان «رویکرد به اسلام در قالب دین»، به تاریخچه واژه «دین» (religion) و تطور معنای آن از صدر مسیحیت تا اوایل عصر استعمار می‌پردازد. و بر آن است تا به سوء فهم‌های ناشی از آمیخته شدن اسلام با مسایل قومی و نژادی خاتمه دهد.

فصل سوم

به «منابع قدسی اسلام» یعنی به قرآن و سنت اختصاص دارد. این فصل با زندگی پیامبر اسلام (ص) آغاز می‌شود و با نگاهی اجمالی به قرآن، ساختار و محتویات آن ادامه می‌یابد. این فصل بر نقش محوری پیامبر اسلام (ص) به عنوان «رحمة للعالمین»

فصل چهارم

تحت عنوان «اخلاق و زندگی این جهانی» به جنبه‌های عملی آموزه‌های اسلام، از جمله اخلاق و فقه می‌پردازد. منابع تفکر اخلاقی جهان اسلام و ربط و نسبت آن‌ها با فلسفه و آموزه‌های یونانی و نیز اندیشه‌های ناب قرآن و سنت در این فصل مورد بحث قرار می‌گیرد. از جنبه فقهی نیز مسائل چالش‌برانگیز چون حکومت اسلامی، اسلام و لیبرالیسم، مسایل مربوط به جنسیت و حقوق زن، مسئله حجاب و نیز رابطه اسلام و علم، موضوعات دیگر این فصل را تشکیل می‌دهد.

فصل پنجم

تحت عنوان «معنویت و عرفان عملی» به ابعاد عرفانی و معنوی اسلام می‌پردازد و ائمه شیعه (ع) و مشایخ صوفیه را به عنوان رهبران و سرچشمه‌های معنویت و عرفان در دو سنت تشیع و تصوف بررسی می‌کند. مباحثی چون مخالفت وهابیان با مفهوم ولایت در این فصل مورد بررسی قرار می‌گیرد. این فصل همچنین به ماهیت هنر اسلامی می‌پردازد و مباحثی چون هنر قدسی، هنر سکولار با بُن‌مایه‌های دینی، هنر اسلامی از دیدگاه مسلمانان و هنر اسلامی از دیدگاه غربیان را در بردارد.

فصل ششم

این فصل که خاتمه و نتیجه‌گیری است، تحت عنوان «ایجاد تصویری جدید از اسلام در قرن بیست و یکم» نگاهی به مسئله اسلام و مقتضیات زمان و نیز مسئله سنت و تجدد دارد و بر آن است تا نشان دهد که چگونه «ایدئولوژی» و «تکنولوژی» دایماً طرز تلقی مسلمانان و غیر مسلمانان از اسلام را تغییر می‌دهد.

